

Ключевые слова: крестьянство, сельскохозяйственное образование, общественная агрономия, сельскохозяйственные общества, Галичина.

Kadenuk O.S., Palylulka O.M.

Activity of public-economic societies of Galychina is in organization of agricultural education (1919 – 1939)

Principles of distribution of agricultural knowledge by the public economic organizations among the West-Ukrainian peasantry of Galichina during the intermilitary period are investigated.

Keywords: peasantry, agricultural education, social agronomy, agricultural associations, Halychina.

УДК 323.282 058.244:323.15 (477)

ЖУРБА М.А.

**АНТИСЕЛЯНСЬКА ПОЛІТИКА БІЛЬШОВИЦЬКОГО РЕЖИМУ
І ГРОМАДСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН УКРАЇНИ
(кінець 20-х – 30-х рр. ХХст.)**

Розглядаються історичні обставини, методи та наслідки використання громадських об'єднань національних меншин України в таких акціях більшовицького режиму як колективізація хлібозаготівлі та ліквідація рентабельних селянських господарств наприкінці 20-х – на початку 30-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: більшовицький режим, класові спілки, хлібозаготівлі, колективізація, розкуркулення.

Розгортання примусової комунікації селянських господарств супроводжувалося відвертим пограбуванням селянства нацменшин в ході державних хлібозаготівельних кампаній. Для проведення хлібозаготівель в національних районах були створені спеціальні комісії, які контролювали перебіг кампаній. Сам механізм доведення до господарств хлібозаготівельних планів передбачав участь у ньому сільської громадськості. Перед винесенням на обговорення землегромади, вони попередньо обговорювалися на зборах комнезаму та активу села з представників інших громадських організацій. Тільки тоді ці плани представлялися на загальну сходку селян, яка мала формально затвердити списки поіменних хлібоздатчиків та кількість зерна, визначеного в планах державних органів.

Систему громадських об'єднань наприкінці 20-х рр. ХХ ст. в Україні утворювали доктринальні, компанійські об'єднання, серед яких виділялися так звані класові спілки (комнезами, селянські товариства взаємодопомоги, профспілка сільгосплісробітників), шефські та добровільні товариства на кшталт Тсовіахіму, Червоного Хреста, МОДРу, створені для ідеологічної сільської людності в дусі комуністичної доктрини і використовувані як засіб виконання поточних господарсько-політичних завдань.

Участь сільської громадськості у хлібозаготівлях носила тотальний характер. У Високопільському німецькому районі на Херсонщині восени 1931 року для проведення хлібозаготівельної кампанії були мобілізовані поголовно усі громадські об'єднання, включаючи МОДР та Тсоавіахім. Втім, особливої активності останні не виявляли. Районне партійне керівництво змушене було констатувати: «Не було громадської ініціативи. Масова робота від початку кампанії не була поставлена на належну висоту, внаслідок чого бідняцькі маси села брали недостатню участь в роботі з хлібозаготівлі» [1, 33]. Для боротьби з «національно-релігійною» єдністю німецького селянства під час хлібозаготівель в Люксембургському районі в цей же період районне керівництво використовувало осередки товариства «Войовничий безвірник» [2, 193]. Комісії сприяли хлібозаготівлям, виступаючи формально як органи самодіяльності бідняцько-середняцьких мас, мали надати громадського характеру усій кампанії. Апарат сільських представництв добровільних товариств теж фактично був перетворений в додаток державно-адміністративної системи, а самі організації чисто

функціонально втрачали властиві їм ідентифікаційні особливості. Так, у плані участі республіканської організації Автодору в сільськогосподарській кампанії на 1933 рік вказувалося: «Зважаючи на велике розбазарювання та розкрадання колгоспного хліба в минулому році з боку чужого елемента, що намагався підірвати міць колгоспу та розвалити його з середини, Автодор мусить організувати непримиренну боротьбу з рештками куркульщини, дати більшовицьку відсіч усім, хто намагається перешкодити організаційно-господарському зміцненню колгоспів». Місцеві організації Автодору закликалися до «систематичного роз'яснення хлібного закону серед колгоспників та одноосібників, розгортаючи боротьбу за передчасне виконання хлібних зобов'язань перед державою». Навесні 1933 року в селах, різнонаціональних за складом сільського населення, Донецької, Дніпропетровської та Одеської областей діяли бригади, сформовані з активістів «Автодору», які встановлювали «сигнальні пости» в місцях проривів і перевіряли стан підготовки сільськогосподарської техніки до посівної кампанії [3, 12]. За зразком робітничих, профспілкою сільгосплісробітників восени 1930 року практично в усіх районах України, включаючи і національні, створюються наймитські бригади, покликані «сприяти мобілізації громадської думки колгоспників і бідняцько-середняцьких мас та, в першу чергу, членів спілки на дострокове і повне виконання хлібозаготівель і на розширення соціалістичного сектора села». В Одеській окрузі було створено 40 таких бригад, в АМСРР – 42 бригади. На кінець листопада 1930 року їх зусиллями у селянства було вилучено понад 20 тис. пудів збіжжя [4, 198]. На Дніпропетровщині за час з 1 липня 1932 по 1 квітня 1933 року силами товариства «Геть неписьменність» було споряджено 5 «червоних валок» хліба на 1850 пудів і сформовано 77 бригад сприяння хлібозаготівлям. Такі «спецбригади ТГН» діяли в Мелітопольському районі, де їх силами у селянських господарствах було вилучено 25,5 центнерів хліба.

В Ново-Миколаївському районі вони виявили 200 ям із зерном, яке рятували селяни від грабіжницьких реквізицій [5, 25].

Хоча держава широко декларувала участь у хлібозаготівлях усіх різновидів сільської громадськості, окрім так званих класових спілок інші селянські громадські об'єднання не мали реальних повноважень і слугували лише прикриттям антиселянської політики хлібозаготівель. Зв'язані круговою порукою і скуті часто майже партійною дисципліною, функціонери класових селянських спілок змушені були брати участь в реквізиційних, репресивних антиселянських акціях, щоб самим пізніше перетворитись в їхні жертви. Не можна не враховувати, що від підтримки агрозаходів радянської влади незможне селянство і наймити мали певну економічну вигоду. Вони отримували чверть від вартості хліба, якщо вказували на господарства, де цей хліб приховувався. Конфісковане майно поступало до неподільних фондів колгоспів [6, 7]. Підтримка більшовицьким режимом «соціально близьких» прошарків села, незможників та наймитів шляхом реалізації «класового» підходу, призвела до певної поляризації сил у селянському середовищі нацменшин. Проте, як свідчать архівні матеріали, селянські організації далеко не завжди виступали сліпим знаряддям в руках більшовицької еліти під час хлібозаготівель. У спецдоповіді про стан роботи серед нацменшин Волинської округи в жовтні 1928 року відзначалося, що КНС, СТВ та інші громадські організації в цілому ряді сіл Мархлевського, Новоград-Волинського, Володарського районів надто слабо проводять класову лінію у ході сільськогосподарських кампаній, у зв'язку з чим розраховувати на успішне впровадження в життя партійно-державних директив не доводиться [7, 85]. При нереальності хлібозаготівельних завдань, керівництво комнезамів та інших громадських об'єднань передбачало свою відповідальність за їх зрив. Частина його вважала аморальним залишати односельців без продовольства. В доповідній записці до ЦК КП(б)У уповноваженого з хлібозаготівель в Люксембургському районі від 19 листопада 1930 року констатувалося: «Біднота слабо вказує куди, де і скільки куркулі і заможні заховали хліба, не дивлячись на те, що вони одержують 25% натурою, або грішми, якщо вони вкажуть на прихований хліб». В с. Луначарському Коларівського

району, за повідомленням газети «Коллективист», в січні 1931 року комнезами і профспілка сільгоспробітників не виявили «чуйності до планів партії й опинилися в таборі підкуркульників», вивізили хліб на приватний ринок. «Правих уклоністів» у складі керівництва цих організацій газета закликала бити найбезжалісніше [8, 65].

Оскільки в 1929-1933 роках затвердження хлібозаготівельних планів ще зберігало певні зовнішні ознаки демократичності – із планом мали погодитися загальні збори колгоспників та громадських об'єднань села, - формальна демократія використовувалася селянами для їх зриву [9, 95]. В с. Червоному Волочиського району на Проскурівщині восени 1931 року з початком хлібозаготівель перестали скликатися збори КНС, а більшість бідноти відмовилася брати участь у кампанії [10, 21]. Поряд з економічним опором, селяни вдавалися до більш активних методів боротьби - протидіяли роботі хлібозаготовчих бригад, організували підпали колгоспного майна, побиття активістів тощо. В одному з сіл Карл-Лібкнехтовського району було побито голову КНС та активіста-комсомольця, котрі ходили по хатах і нагадували про хлібоздачу. Повсюдно спостерігалися факти переховування хліба в помешканнях бідноти, приміщеннях різних громадських установ, зокрема аптеках та амбулаторіях підвідомчих Червоному Хресту [11, 20]. У Благоївському районі були підпалені господарські приміщення Павлинського ТСОЗу [12, 14].

Засоби «громадського впливу» через постанови зборів селянських організацій, проведення громадського бойкоту господарств, які не виконали плану хлібоздачі, вивізування «чорних дощок» із списками боржників часто не давали бажаного результату. «Вирішальну роль в тому, що ми все ж таки в більшості куркулів відібрали хліб, - відзначалося у звіті уповноваженого ЦК КП(б)У з хлібозаготівель Карл-Лібкнехтівському району, - відіграли адміністративні заходи за законом ВУЦВКу у поширеній формі» [13, 7]. В ході застосування цих заходів із загальної кількості 5407 одноосібних господарств району, 683 були визначені як експертні, описано 337, продано з торгівельних господарств [14, 22].

В таємній доповідній записці інформаційного відділу ЦК КП(б)У від 27 лютого 1929 року називалися причини негативного ставлення сільської громадськості до хлібозаготівельних заходів більшовицького режиму. Обшуки, арешти, визначення нереальних термінів виконання постанов комісій з хлібозаготівель, масове складання актів про опис майна селян за невиконання норм хлібоздачі, розповсюдження «експертних» завдань на середняцькі господарства, використання хлібозаготівель із метою розкуркулення, - усе це супроводжувалося брутальною лайкою, залякуванням зброєю, побиттям обкладених селян. Таким був стандартний і далеко не повний «джентльменський набір» заходів, які запроваджували під час хлібозаготівель спеціальні комісії в місцях проживання нацменшин [15, 44]. Методи залучення сільських громадських об'єднань в місцях проживання нацменшин до хлібозаготівель в певній мірі ілюструє рішення, прийняте на засіданні Високопільського райпарткому 21 листопада 1931 року: «Шляхом обходу ударними бригадами з членів КНС, груп бідноти, профспілок, перевірити наявність хліба у куркульських та індивідуальних господарствах, забрати увесь хліб, а у колгоспників залишити по 20 фунтів борошна на підлітків» [16, 63]. В Мархлевському районі, в ході хлібозаготівель в січні 1932 року, були створені спец-трійки у складі уповноваженого ЦК КП(б)У, районного начальника ДПУ та секретаря райпарткому. В засіданнях трійки перманентно брали участь районний начальник міліції та прокурор, для надання безапеляційності будь-якому рішенню цього надзвичайного органу. Трійки діяли бузувірськими методами, абсолютно не рахуючись із реальним станом селянських господарств. Так, в с. Тернецьке трійка встановила експертні завдання 60% селянських дворів, загальним об'ємом в 11 тис. пудів хліба в той час, як населення цього села було переважно бідняцьким, а за попереднім планом мало здати всього 3 тис. пудів хліба. Для подолання протидії селянства, усі громадські організації були розпущені, а їх керівництво піддавалось залякуванню і переслідуванню в судовому порядку [17, 41].

Хлібозаготівельний прес із такою силою стискав село, що його окремі верств

об'єднувалися в спротиві хлібній розверстці. Хоча плани хлібозаготівель будувалися за класовим принципом і виконувалися передусім за рахунок «куркулів», слід враховувати, що понад 80% всього товарного хліба вироблялося за межами заможних господарств. Середняки ж в середовищі селянства нацменшин були здебільшого колишніми незаможниками, які зміцнили свої господарства за роки непу [18, 80]. Відсутність продовольства, перманентні експропріації та репресії поставили селянство на межу фізичного виживання, викликавши його загальну протидію існуючому режиму [19, 428].

Колективізацію і хлібозаготівлі правляча компартійна верхівка використала для загальносоціального наступу на селянство під гаслом «ліквідації куркульства як класу». Ленінські рядки з листа до Л. Каменева про повернення більшовиків після закінчення непу до економічного терору проти селянства з початком масової колективізації стали дійсністю національного села [20, 17]. Причому, терор цей далеко не завжди обмежувався економічними рамками. Ліквідація куркульства носила відверто антинаціональну спрямованість. На другій Всеукраїнській нараді працівників серед нацменшин в липні 1928 року заступник голови ЦКНМ Я. Саулевич вимагав «біднякові німцєві або полякові показати конкретну боротьбу з куркулем німцем або поляком» [21, 41].

З кінця 20-х років радянська пропаганда посилено гіперболізувала небезпеку для соціалістичних перетворень із боку націоналістично налаштованого куркульства, вкладаючи в це поняття відверто політичний зміст. Особливо це стосувалося польського та німецького села, яке стає об'єктом постійних звинувачень у антирадянській діяльності. Новий курс викликав у середовищі певної частини організованої в КНС бідноти нацменшин антизаможницькі настрої, які знаходили свій прояв в попередні роки. Так, інструктор агітпропу ЦК КП(б)У повідомляв у 1926 році, що збори бідноти в чеській колонії Миколаївка Бердичівської округи, приурочені реорганізації комнезамів, проходили дуже бурхливо. Присутні прямо заявили: «Помремо, а куркуля не допустимо до влади». «Незаможники усіх, крім себе, вважають куркулями», - зауважувалося в звіті [22, 10]. Частина селян із такими настроями брала участь у розкуркуленні. Рознарядка по розкуркуленню виконувалася силами місцевих організацій, що не могло не позначитися на поглибленні протистояння окремих соціальних верств, зокрема так званого «неорганізованого селянства» і членів сільських громадських об'єднань.

На листопад 1929 року у 54 польських сільрадах Волинської округи було розкуркулено 1228 господарств, із яких 520 припадало на Мархлевський район. В Коларівському районі на початок 1930 року комісією, до складу якої увійшли представники класових селянських спілок, були визначені до розкуркулення 435 селянських сімей [23, 10]. За рішенням спільних зборів колгоспу та комнезаму в с. Кубанка цього ж району, за межі сільради в березні 1930 року була виселена 51 селянська сім'я [24, 17]. З членів КНС створювалися комісії з виявлення фактів ліквідації своїх господарств селянами, які примусово об'єднувалися в колгоспи [25, 12].

В 1929-1930 роках, згідно з інструкцією бюро округових парткомітетів, в місцях проживання нацменшин створювалися спецзагони для охорони усуспільненого майна на селі. Персональний добір складу загонів із числа комсомольців та членів класових селянських спілок покладалася на районні парткомітети та уповноважених ДПУ з розрахунку 10-30 чол. на колгосп або радгосп. Озброєння та практичне інструктування забезпечував окрвідділ ДПУ 26, 10]. В с. Ландау на Миколаївщині після прийняття в лютому 1930 року зборами КНС рішення про розкуркулення 81 заможного господарства, спеціальні загони активістів взяли під «охорону майно розкуркулених із наступною передачею його до колгоспів» [27, 14].

Одним із напрямів ліквідації куркульства по лінії класових селянських спілок була організація страйкової боротьби наймитів у приватних господарствах, спрямованої на ліквідацію останніх та створення на їх землях радгоспів та колгоспів. В Україні такі страйки пройшли в червні-вересні 1929 року, поширившись і на територію

проживання нацменшин (німців, болгар, молдаван та ін.), зокрема, на так звані поля зрошення під Одесою та землі сільськогосподарської концесії «Голландія – Україна» Молочанського району Мелітопольської округи. 7 серпня 1929 року ВУК СГЛР надіслав усім окркомітетам профспілки інструкцію «Про страйкову боротьбу в куркульських господарствах», в якій зобов'язував їх «широко використовувати страйки та бойкоти як методи боротьби проти останнього експлуататорського класу села» [28, 64]. Результати страйкової боротьби наймитів підвів жовтневий 1929 року пленум ВУК СГЛР. При цьому проти окремих організацій профспілки, які на думку президії ВУКу СГЛР, не виявили належної твердості в проведенні класової лінії під час страйку, були застосовані репресивні заходи. Так, за прояв «правоопортуністичної практики» було розформовано Херсонський окркомітет профспілки [29, 1]. Новому керівництву Херсонського окружного профспілки секретаріат ЦК КП(б)У своєю інструкцією від 11 жовтня 1929 року рекомендував акцентувати увагу сільгоспробітників на політичному значенні страйку і використати його для залучення в ряди професійного руху нових активістів із середовища наймитів [30, 33].

В кампанії з ліквідації куркульта були задіяні не лише класові спілки, зразка комнезамів. До неї активно долучалися загальнодержавні добровільні товариства, які мали представництва на селі на кшталт УЧХ. Секретаріат ЦК КП(б)У постановою від 27 березня 1932 року про роботу Червоного Хреста поставив категоричну вимогу звільнення його лав від соціально-ворожих елементів. У відповідь президія ЦК Червоного Хреста УСРР постановила провести у квітні-червні 1933 року огляд усіх червонохресних осередків республіки, із метою звільнення їх від антирадянських сил та їх агентури. «Викривши класово-ворожі нам елементи, наша організація ще тісніше з'єднається з політикою партії і Радянської влади, - писав журнал «Червоний Хрест», - і цілком виконає завдання ... соціалістичного зміцнення і перебудови нашого села» [31, 57].

Обслуговуванню завдань суцільної колективізації і супровідного їй розкуркулювання все більше підпорядковується діяльність сільських представників технічних добровільних об'єднань. В інструктивному листі Всесоюзної ради Товариства друзів радю від 21 лютого 1932 року, адресованому усім обласним та республіканським організаціям ТДР, вказувалося, що вони, об'єднуючи навколо себе інші громадські організації селянства, повинні сприяти боротьбі за чистоту класової лінії в колективізації «шляхом викриття куркулів та їх агентури, висування і виховання колгоспного активу з ударників». Вся агітаційно-масова робота по лінії ТДР, - наголошувалося в листі, - мала вестися принатурено до місцевих національних умов [32, 26].

На початку 30-х років були видані директиви, які прискорили процес розкуркулення. Тепер загроза розкуркулення нависла над будь-яким селянином, який не бажав вступати до колгоспу. Розкуркулення вело до нівелювання і без того розмитих меж між різними за майновою ознакою верствами села. Закон про куркулів, згідно з радянським законодавством, мав зворотню силу. Під загрозою розкуркулення міг опинитися будь-який селянин, який в минулому орендував землю або використовував найману робочу силу. Особливо багато таких селян було серед представників національних меншин – німців, болгар, греків.

Більшість членів громадських об'єднань на селі негативно поставилися до розкуркулення, вважаючи цей захід економічно недоцільним. Значна їх частина дотримувалась думки, що куркулів на селі уже нема [33, 52]. Вони розуміли, що за відсутності об'єктивного критерію визначення куркульта, кожен із них може потрапити до цього розряду. У звіті інформаційного сектора організаційно-інструктивного відділу ЦК КП(б)У про хід хлібозаготівель восени 1930 року відзначалося «опортуністично-примиренське» ставлення бідняцько-середняцької громадськості до заможної частини села. Так, в польському селі Гречани Старосинявського району Проскурівської округи не було «виявлено» жодного куркуля [34, 62]. Горезвісна політика обмеження експлуататорських тенденцій куркульта,

здійснювана владними структурами напередодні суцільної колективізації, мала результатом майже повне витіснення власників заможних господарств у галузі аграрного виробництва. Частина з них «саморозкуркулилася», розділивши чи розпродавши майно, частина була змушена емігрувати. Зрештою, питома вага «куркулів» у складі селянства нацменшин до початку 30-х років не дуже відхилялася від пересічної республіканської. Так, на початку 1930 року майнове становище менонітських господарств Молочанського району, які традиційно вважалися одними з найзаможніших, за офіційними, завищеними оцінками щодо куркулів, було таким: 96% становили бідняцько-середняцькі господарства і лише 4% - заможні [35, 57].

Зрозуміло, що за таких умов розкуркулення було спрямоване проти основної маси селянства і виступало як антинаціональна політика. Камуфлювати її суть мало залучення до антикуркульських акцій представників радянської громадськості із середовища національних меншин. На відміну від політики «обмеження експлуаторських тенденцій куркульства», яка принесла маломіцним верствам національного села певні господарчі вигоди, розкуркулення доби суцільної колективізації зачіпало їх інтереси так само, як і інших прошарків селянства. В результаті примусової комунікації селяни втрачали землю, реманент, робочу худобу, можливість самостійного ведення господарства. Під час експропріації заможного селянства, яке пересічно складало не більше 1,4% від усієї селянської маси, в ході суцільної колективізації за браком експлуаторів розкуркулювали саме середняків, нерідко вчорашніх незаможників, які змогли підняти своє господарство завдяки одержаній землі та наполегливій праці. Навіть незаможне селянство, за рахунок якого здебільшого поповнювалася членська маса радянських громадських об'єднань, не сприймало абсурдної соціально-економічної політики розкуркулення. Курс на тотальне розкуркулення викликав масове незадоволення селянства нацменшин, а в ряді випадків і активну протидію. У прикордонних округах, починаючи з лютого 1930 року, відбуваються масові хвилювання. Тільки у Вінницькій, Могилівській та Тульській округах вони охопили 343 сільради [35, 84].

1. ЦЦАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 2688. – Арк. 82.
2. Там само. – Спр. 4659. – Арк. 33.
3. Там само. – Спр. 5005. – Арк. 193.
4. ЦЦАВО України. – Ф. 587. – Оп. 2. – Спр. 17. – Арк. 12, 14.
5. ЦЦАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5260. – Арк. 98, 113.
6. ЦЦАВО України. – Ф. 387. – Оп. 1. – Спр. 581. – Арк. 25.
7. Колективізація і голод на Україні 1929-1933. 36. документів і матеріалів. – К., 1992. – С. 7.
8. ЦЦАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 2688. – Арк. 85.
9. Там само. – Спр. 3266. – Арк. 65.
10. Там само. – Спр. 4951. – Арк. 95; Коллективист. – 1931, 12 янв.р.
11. Kolektiwista Pograniczha. – 1931. – 29 qrudnia.
12. ЦЦАГО України. – Спр. 3266. – Арк. 20, 21.
13. Коллективист. – 1930. – 8 март.
14. Згідно з постановою ВУЦВК та РНК УСРР від 3 липня 1923 року сільради одержали право накладати в адміністративному порядку штрафи у п'ятикратному розмірі вартості незданого хліба на 462 твердоздатчиків, що ухилилися від хлібозаготівель. Для одержання штрафних сум дозволялося продавати на торгах майно останніх. 25% одержаних коштів перераховувалися до фонду кооперування і колективізації сільської бідноти (Вісті ВУЦВК. – 1923, 14 липня).
15. ЦЦАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 3266. – Арк. 22.
16. Там само. – Спр. 3013. – Арк. 44.
17. Там само. – Спр. 4835. – Арк. 63.
18. Там само. – Спр. 5252. – Арк. 41-42.
19. Кульчицький С.В. Ціна «великого перелому». — К., 1991. — С. 80.

20. Ленін В.І. Лист до А.Б. Каменєва // Повне збір. творів. – Т. 44. – С. 428.
21. ЦДАВО України. – Ф. 413. – Оп. 1. – Спр. 368. – Арк. 17.
22. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 2066. – Арк. 12 зв.
23. ЦДАВО України. – Ф. 413. – Оп. 1. – Спр. 456. – Арк. 71, 72; Съветско село. – 1930. – Февруари.
24. Коллективист. – 1930. – 5 март.
25. Миколаївський облдержархів. – Ф. Р-687. – Оп. 1. – Спр. 206. – Арк. 10.
26. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 3265. – Арк. 17.
27. Миколаївський облдержархів. – Ф. 687. – Оп. 1. – Спр. 206. – Арк. 12.
28. ЦДАВО України. – Ф. 2841. – Оп. 1. – Спр. 194. – Арк. 10.
29. Наймит. – 1929. – 25 вересня; 11 листопада.
30. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 7. – Спр. 119. – Арк. 64.
31. Червоний Хрест. – 1933. -№ 7-8. – С. 1.
32. ЦДАВО України. – Ф. 791. – Оп. 3. – Спр. 11. – Арк. 33.
33. Голова однієї з сільрад прикордонної Шепетівської округи писав в 1930 році: «Мається письмове, загальне для всіх сіл, розпорядження негайно виділити 15-20 відсотків куркулів для висилки на Сибір. Що ж я можу зробити коли маю таке бідне село, в якому нема ні одного куркуля. Коли я з цим запитанням звернувся до представників влади, то мені відповіли, що коли я не знайду 15 відсотків куркулів, то сам поїду на Сибір. Ще кожному з цих людей треба видумати і сформулювати досить тяжке обвинувачення, якого кожен з цих людей не чув і не бачив». (Місінкевич А.А. Вказана праця. – С. 57).
34. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 3260. – Арк. 26.
35. ЦДАВО України. – Ф. 413. – Оп. 1. – Спр. 552. – Арк. 52.
36. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 3184. – Арк. 62.

Журба М.А.

Антикрестьянская политика большевистского режима и общественные объединения национальных меньшинств Украины (конец 20-х – 30-е гг. XX в.)

Рассматриваются исторические обстоятельства, методы и последствия использования общественных объединений национальных меньшинств Украины в таких акциях большевистского режима как коллективизация хлебозаготовки и ликвидация рентабельных крестьянских хозяйств в конце 20-х – начале 30-х гг.

Ключевые слова: большевистский режим, классовые союзы, хлебозаготовки, коллективизация, раскулачивание.

Zhurba M.A.

The anticountry policy bolsheviks a mode and public associations national minorities Ukraine (the end 20 – 30th XX century)

Historical circumstances, methods and consequences of use of public associations of national minorities of Ukraine in such bolshevik regime as collectivization of grain-collection and liquidation of profitable country facilities in the end 20 - the beginning of 30th are considered

Keywords: bolshevist mode, class unions, panary purveyances, collectivization, the kulak/pl.

УДК 94(477+475) «192»:329

Гайдай В.В.

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ У 20-Х РР. ХХ СТ.

Висвітлюється діяльність деяких громадських організацій УСРР-УРСР та Польщі в 20-х роках ХХ ст. та подається їх компаративний аналіз.

Ключові слова: громадські організації, Україна, Польща, інтелігенція, селянство, молодь.